

*Кунцевський Володимир Миколайович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидатка юридичних наук*

НОРМИ ПРАВА ЯК ВИД СОЦІАЛЬНИХ НОРМ

У суспільстві діють різноманітні соціальні норми: правові, моральні, релігійні, етичні, естетичні, корпоративні, норми звичаїв, традицій тощо.

Здебільшого у загальнотеоретичних працях під соціальними нормами розуміють загальні правила поведінки людей у суспільстві, що зумовлені об'єктивними закономірностями, є результатом свідомої вольової діяльності певної частини чи всього суспільства і забезпечуються різноманітними засобами соціального впливу [1, с. 133]. Соціальні норми – це правила поведінки загального характеру, що певним чином встановлюються та гарантуються з метою упорядкування суспільних відносин.

У процесі взаємодії і взаємного впливу різних видів соціальних норм кожний із них, маючи загальні риси, характеризується і своїми специфічними особливостями. З метою удосконалення розуміння різноманіття соціальних норм, дослідниками пропонуються різні критерії для класифікації. Синтезуючи наукові позиції у цій сфері пропонуємо виокремлювати такі критерії та види соціальних норм:

- 1) за способом виникнення:
 - стихійні, що виникають в процесі функціонування суспільства без впливу свідомої діяльності людини;
 - свідомі, поява яких в суспільстві є усвідомленою, які спеціально створюються і мають більш високий організаційний вплив;
- 2) за способом існування:
 - усні норми, що існують у свідомості суб'єктів і передаються з покоління в покоління;
 - письмові, що існують у формі чітко визначеного документу;
- 3) за способом забезпечення:
 - норми, що забезпечуються внутрішніми переконаннями суб'єктів (мораль, традиції, звичаї);
 - норми, що забезпечуються недержавними утвореннями (корпоративні норми);
 - норми, що забезпечуються засобами громадського впливу (норми культури, етики, естетики);
 - норми, що забезпечуються примусовими засобами (політичні та

правові);

4) за особливістю сфери відносин, що регулюються:

– норми моралі, тобто правила поведінки, що засновані на уявленнях суспільства про добро та зло, справедливість та несправедливість;

– норми культури – правила поведінки, що відображають рівень духовного розвитку суспільства;

– організаційні норми – правила поведінки, що регламентують порядок утворення та функціонування державних і недержавних структур;

– традиції – правила поведінки, що виникають в результаті багаторазового їх застосування та існування у свідомості суб'єктів;

– звичаї – правила поведінки, що передаються з покоління в покоління та мають тривале історичне функціонування;

– політичні норми – правила поведінки, що регламентують взаємодію держави з політичними партіями, націями та громадянами в процесі здійснення політичної влади;

– корпоративні норми – правила поведінки, що утворюються громадськими об'єднаннями та регламентують порядок їх функціонування;

– релігійні норми – правила поведінки, що визначають порядок здійснення релігійних культів та засновуються на вірі в бога;

– норми етики – засновуються на уявленнях про красу людських вчинків.

Важливу роль у системі соціального регулювання відіграють правові норми, «... адже позаправові регулятори соціальної поведінки людини ніколи не були достатніми для урегулювання та примирення людських інтересів, утримування людини в межах вимог, встановлених суспільством» [1, с. 132].

Не менш вагому роль вони відіграють у визначенні конкретного правового режиму [2–3].

Попри це поняття, структура та види правових норм, співвідношення категорій «правова норма», «юридична норма» та «норма права» й донині залишаються доволі дискусійними серед науковців у вітчизняній і зарубіжній юридичній доктрині. Слід зауважити, що незважаючи на відносну самостійність та специфічність, правові норми, як й інші види соціальних норм виконують, насамперед, регулятивні функції не ізольовано чи окремо, а в єдиному комплексі та тісному взаємозв'язку. Як ми зауважували раніше, у правовій доктрині існують різні думки щодо співвідношення правових норм з іншими видами соціальних норм, його специфічних рис, місця і ролі у системі соціальних норм. Особливо дискусійним є визначення дослідниками співвідношення правових норм та норм моралі. Дослідження наукових джерел, що присвячені даній проблемі дозволяє виокремити щонайменше дві основні позиції щодо цього: 1) правові та моральні норми діалектично взаємопов'язані між собою; 2) правові та моральні норми є окремими самостійними соціальними нормами.

Наприклад, вважає, що «... помилковими є думки стосовно того, що право повинно бути моральним, оскільки це означає, що право повинно бути не правом, а мораллю, що зміст закону (позитивного права) повинен бути не

правовим, а моральним. І подібне моральне праворозуміння деформує сутність не тільки права, а й моралі, оскільки моралізація права супроводжується юридизацією моралі. А метою теоретично розвинутого юридичного праворозуміння є правовий закон (а не моральний закон)»

Отже, правові норми є різновидом соціальних норм та займають особливе місце в системі соціального регулювання суспільних відносин. Вони характеризуються певними особливостями, що надають можливість визначити їх як найважливіший засіб забезпечення життєдіяльності суспільства та держави, адже лише правові норми встановлюються чи санкціонуються державою в процесі функціонування утворених нею органів, мають формально визначений та загальнообов'язковий характер, характеризуються їх ієрархічною підпорядкованістю.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Харченко Н. П. Структура правового режиму: загальнотеоретична характеристика. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1 (22). С. 25–28.
3. Харченко Н. П. Структура правового режиму: дослідження вітчизняного законодавства. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14–15 черв. 2019 р.)*. Харків, 2019. С. 111–114.

